

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	19 ส.ค. 2555	22	7805	5

ร้อยเรื่อง
เมืองล้านนา
ปีที่ ๑๔

เรือนโบราณ บ้านพญาวงศ์

หากมองจากทางด้านหน้าเรือน ก็อาจจะพอ
เดาได้ว่า เจ้าของบ้านผู้สร้างเรือนหลังนี้ น่าจะมี
นิสัยเปิดเผย เป็นกันเองกับทุกคน เล่ากันว่า ที่
เจ้าของบ้านสร้างให้เรือนหลังนี้มีพื้นที่มาก ก็เป็น
เพราะต้องการใช้ให้เป็นที่พักผ่อนหรือทำงานกับระหว่าง
พ่อหลวงคือพญาวงศ์ และลูกบ้านทั้งหลายนั่นเอง

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	19 ส.ค. 2555	22	7805	5

แสง

แดดอ่อนยามเช้า ที่ลอดผ่านร่องไม้กระดาน ตรงบานเรือน กระทบลงบนพื้นดินเบื้องล่าง ปรากฏเป็นเส้นสายที่ทำให้แปลกตาได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ ท่ามกลางอากาศอันสดชื่น เมื่อมองขึ้นไปบนเรือนหลังใหญ่นั้น ดูเย็นสบาย และเป็นมิตรกับผู้มาเยือนยิ่งนัก จนอดไม่ได้ที่จะต้องแวะเดินขึ้นบันไดหน้าบ้านเพื่อเข้าไปเยี่ยมเยียนและทักทายผู้เป็นเจ้าของเรือน

เรือนกาแลหลังนี้ เป็นเรือนที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เมื่อนำมาเทียบกับเรือนโบราณหลังอื่นๆ ที่เราได้เคยพบเห็นมา ตรงข้ามบ้านที่กว้างขวางจนสะดุดตา ด้านหน้าเรือนที่สำหรับเป็นพื้นที่สารพัดประโยชน์ สามารถรองรับผู้คนในงานกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมากมาย ความกว้างของชานบ้านมีขนาดเท่ากับความกว้างของตัวเรือน คือประมาณ 10 เมตร และมีความยาวไปจรดส่วนที่เรียกว่า เติ้น ประมาณ 5 เมตร

หากมองจากทางด้านหน้าเรือน ก็อาจจะพอเดาได้ว่า เจ้าของบ้านผู้สร้างเรือนหลังนี้ น่าจะมีนิสัยเปิดเผย เป็นกันเองกับทุกคน เล่ากันว่าที่เจ้าของบ้านสร้างให้เรือนหลังนี้มีพื้นที่มาก ก็เป็นเพราะต้องการใช้ให้เป็นที่พักผ่อนหรือทำงานกัน ระหว่างพ่อหลวงคือพญาวงศ์ และลูกบ้านทั้งหลายนั่นเอง

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ “พญาวงศ์” ผู้เป็นเจ้าของเรือนนี้ เป็นนายแคว้นหรือกำนัน อยู่ที่บ้านสบทา แขวงปากบ่อง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน เรือนไม้สักขนาดใหญ่ที่มีเขาล้อมดอกลักษณะดีแท้ไม่ปรากฏรอยตะปู เป็นเรือนที่ปลูกสร้างโดยลูกเขยของพญาวงศ์ ชื่อว่า พญาอุต ซึ่งท่านเป็นนายแคว้นบ้านริมปิง เมื่อประมาณ พ.ศ.2440

เมื่อพญาวงศ์ได้เสียชีวิตลง ลูกหลานก็ไม่มีผู้ใดอยู่อาศัยในบ้านหลังนี้อีก ต่อมาพระครูเวฬุวนพิทักษ์ (เชื่อนคำ อตตสนโต) เจ้าอาวาสพระพุทธรูปตากผ้า เจ้าคณะ อำเภอลำปาง ได้ไปพบเรือนหลังนี้ จึงถามซื้อและได้รื้อมาปลูกสร้างไว้ที่วัดสุวรรณวิหาร บ้านแม่ลาว ตำบลนครเจดีย์ อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน ซึ่งท่านเป็นเจ้าอาวาสที่วัดนี้ด้วย หลังจากนั้นนายแฮร์ รวง ชาวสิงคโปร์ ได้ซื้อไว้ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2541 มูลนิธิ ดร.วินิจ-คุณหญิงพรณี วินิจนัยภาค ได้มอบเรือนหลังนี้ให้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยสนับสนุนการรื้อถอนและย้ายมาปลูกตั้งอยู่ในสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปัจจุบัน

เมื่อเราได้ขึ้นไปบนชานหน้าบ้านแล้ว ก็จะเห็นได้ว่า เรือนหลังนี้มีห้องแยกกันอยู่สองหลังและมีทางเดินตรงกลางเรียกกันว่า “ชานฮ่อม” ไปจนถึงหลังบ้าน ห้องทั้งสองหลังนี้จะเป็นห้องนอนของสมาชิกในบ้าน และจะมี เติ้น (คือส่วนยกพื้นจากชานบ้าน) อยู่ก่อนทางเข้าประตูห้อง เติ้นบนเรือนพญาวงศ์นี้ค่อนข้างสูง แต่ก็ทำให้ผู้ที่นั่งสามารถวางเท้าลงมาได้อย่างสะดวก

ส่วน เติ้น นี้ ใช้เป็นที่สารพัดประโยชน์สำหรับคนในเรือน ตั้งแต่การนั่งรับประทานอาหาร นั่งพูดคุยต้อนรับแขก เป็นที่นอนของแขก และรวมไปถึงเป็นที่ทำงานต่าง ๆ ด้วย

เติ้น ทางด้านขวามือนั้นจะเปิดโล่ง แต่เติ้นทางซ้ายมือมีฝาไม้ปิดไว้ตรงด้านในส่วนที่ติดกับ

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	19 ส.ค. 2555	22	17805	5

ชานซ่อม ฝาไม้ที่ปิดไว้นี้ เรียกกันว่า “ฝาลับนาง” เป็นส่วนของฝายที่ยื่นเลยฝากันห้องนอนออกไป กล่าวกันว่า ใช้เป็นที่กำบังของหญิงสาวหรือเจ้าของเรือนที่จะแอบมองหนุ่มผู้มาเยือนบนเนินในประเพณีแล้วสาวยามค้าคินในอดีต
ถัดจากเดิน จะเป็นห้องนอน ซึ่งเรือนพญาวังค์จะมีห้องนอนอยู่สองหลัง
ห้องนอนด้านขวามีขนาดใหญ่กว่าด้านซ้าย และมีหิ้งไม้อยู่หลังห้องยื่นออกไป

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	19 ส.ค. 2555	22	7805	5

นอกบ้าน หิ้งนี้น่าจะเป็นหิ้งพระ เนื่องจากหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษมักไม่ทำยื่นออกไปนอกบ้านเช่นนี้ และห้องด้านนี้ยังมีประตูทะลุออกไปยังบริเวณชานส่อมได้อีกด้วย

เรือนพญาวังค์คงเป็นเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยมาก จึงมีเรือนนอนอยู่ถึงสองหลัง ทั้งนี้ในเรือน กาแล ถ้านานทั่วไป คนในครอบครัวมักจะนอนรวมกันในห้องเดียวกัน ส่วนอีกห้องหนึ่งนั้นมักจะเป็นห้องครัว ซึ่งในเรือนพญาวังค์นี้สร้างห้องครัวขึ้นมาเพิ่มเติม ตรงด้านหลังเรือนถัดจากเรือนนอนด้านซ้ายไป มีความกว้างประมาณ 3 เมตรและยาวราว 2 เมตร ใช้ฝาไม้ไผ่บุโดยรอบ เรียกกันว่า ฝาไม้บัว อันมีประโยชน์คือทำให้อากาศถ่ายเทตอนประกอบอาหาร

นอกจากนี้ ทางด้านข้างของเรือนพญาวังค์ ยังมีสิ่งปลูกสร้างอีกอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ และเป็นของคู่กันมากับเรือนด้วย นั่นคือ หลอดข้าว (ยั้งข้าว) หลอดข้าวนี้ตั้งอยู่บนเสาไม้ขนาดใหญ่ สูงประมาณ 3 เมตร ไม่มีบันไดขึ้น ใช้เสาไม้ถึง 14 ต้น มีความกว้างราว 1.5 เมตร และยาวเกือบ 10 เมตร ส่วนบนของฝาโดยรอบ ทำเป็นซี่ไม้เข้ามาไขว้ต่อกันอย่างงดงาม เป็นการนำศิลปะมาใช้ประโยชน์ได้อย่างดี

หลอดข้าว ถือเป็นหน้าตาของเจ้าของบ้านอีกประการหนึ่ง กล่าวกันว่า หลอดข้าวบ้านใครมีขนาดใหญ่ แสดงว่าเจ้าของบ้านมีฐานะที่มั่นคง เช่นเดียวกับคติการพิจารณาความขยันของคนในบ้าน จากจำนวนของไม้หัว (คือไม้ผ่าเป็นซี่ใช้ทำฟัน) หากมีเป็นจำนวนมากวางเรียงไว้เต็มใต้ถุนบ้าน ก็แสดงว่า เจ้าของบ้านเป็นคนขยันน่ายกย่อง

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	19 ส.ค. 2555	22	7805	5

ห้องข่าวนี้นึกนำมาปลูกสร้างไว้ข้างเรือนพญาวงค์ บริเวณสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 โดยได้รับการสนับสนุนการซ่อมแซม และต่อเติมให้สมบูรณ์ จากคุณแจ่มจิตต์ เลหาวัฒน์ และ บุตรธิดา ด้วยเล็งเห็นถึงประโยชน์ในการศึกษาเรือนโบราณล้านนา

ในความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เล่ากันว่า สมัยที่เรือนนี้สร้างขึ้นใหม่ ๆ มักมีผู้คนไปมาหาสู่กันมากมาย จวบจนปัจจุบัน แม้เวลาจะล่วงเลยผ่านร้อนหนาวมานานเต็มที แต่เรือนพญาวงค์และห้องข่าววิชัย เลหาวัฒน์ ก็ยังคงสง่างามเคียงคู่กันอยู่ ณ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และยังคงมั่นคงแข็งแรง ให้ความเป็นเรือนล้านนา ที่รอให้ผู้มาเยี่ยมชม อยู่ไม่เสื่อมคลาย ในบางโอกาส เราได้ใช้บริเวณเรือนโบราณเหล่านี้ ในการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ อยู่ตลอดมา

อ้างอิงข้อมูลจากเว็บไซต์ <http://art-culture.chiangmai.ac.th/oldhome/prayawong/>

บทความโดย วิรุทธิ์ นาคเจริญ

จักรพงษ์ กำบุญเรือง
jakpong@chiangmainews.co.th